Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства та природокористування

Кафедра трудових ресурсів і підприємництва

06-05-45

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до практичних занять та самостійного вивчення дисципліни
«Основи економіки»

Національний університет
водного господарства
та природокористування

для студентів спеціальності
051 «Економіка»
спеціалізацій «Управління персоналом та економіка праці», «Бізнес-аналітика», «Економічна кібернетика»

Рекомендовано
науково-методичною комісією
зі спеціальності 051 «Економіка»
Протокол №10 від 31.10. 2017 р.

Рівне – 2017

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни «Основи економіки» для студентів спеціальності 051 «Економіка» / Юрчик Г.М. – Рівне: НУВГП, 2017. – 48с.

Укладач: Юрчик Г.М., к.е.н., доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва

Відповідальний за випуск: Безтелесна Л.І., д.е.н., професор, завідувач кафедри трудових ресурсів і підприємництва

Зміст

с.
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ…… 3
2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ …… 3
3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА…… 48

Національний університет
водного господарства
та природокористування

© Юрчик Г.М.,2017
© НУВГП, 2017

Національний університет
водного господарства
та природокористування

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Навчальним планом підготовки студентів спеціальності 051 «Економіка» передбачено вивчення дисципліни «Основи економіки».

Мета вивчення навчальної дисципліни «Основи економіки»полягає в набутті студентами теоретичних знань з основоположних економічних понять, формування у них логіки економічного мислення й економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів та явищ.

Основними *завданнями* вивчення навчальної дисципліни «Основи економіки» є:

→ оволодіння базовими економічними поняттями та категоріями;
→ формування системи знань про загальні основи функціонування та розвитку економічних систем;
→ формування у майбутніх фахівців розуміння основних економічних явищ і процесів;
→ закласти у студентів основи економічного мислення, яке спирається на знання економічних законів;
→ засвоїти первинні навички раціональної економічної поведінки.

Програмний матеріал дисципліни рекомендується вивчати в порядку, передбаченому методичними рекомендаціями.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

2. ТЕМАТИЧНИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ТЕМА 1.ЕКОНОМІКА: СУТНІСТЬ, МЕТОДИ, ФУНКЦІЇ. ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА.

Сутність та функції економіки. Історичний процес становлення і розвитку економічної науки.Меркантилізм, фізіократи, класична політична економія. Марксистська політична економія. Основні напрями сучасної економічної науки: неокласицизм, кейнсіанство, монетаризм, інституціоналізм. Методи економіки.

Структура і зміст економічної системи. Продуктивні сили, виробничі відносини, господарський механізм, як елементи економічної системи. Еволюція економічних систем як форм господарювання. Типи економічних систем.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке економіка?

Національний університет водного господарства та природокористування

2. Який історичний процес зміни назви та сутності економічної науки?
3. В чому полягає сутність вчень основних шкіл економічної науки?
4. Що таке економічна система? Перерахуйте її складові.
5. Які типи економічних систем Ви знаєте?

Тести для самоконтролю:

1. Основна сутність економіки полягає в:
   а) максимізації доходів *б) мінімізації витрат ресурсів*
   в) повному задоволенні потреб
   г) найповнішому задоволенні потреб людей при обмежених ресурсах
   д) виробництві товарів, робіт, послуг
2. Економіка охоплює відносини з приводу:
   а) виробництва матеріальних і духовних благ
   б) розподілу створених благ *в) обміну створених благ*
   г) використання (споживання) створених благ
   д) усі відповіді правильні
3. Трансформація назви теоретичної економічної науки відбувалась в такому порядку:
   а) економія → політична економія → економікс
   б) економікс → економетрія → економія
   в) політична економія → економікс → економія
   г) економія → економікс → економетрія
   д) економетрія → економікс → політична економія
4. Яка школа економічної теорія притримувалась думки, що головним суспільним багатством є гроші:
   а) меркантилізм *г) маржиналізм*
   б) школа фізіократів *д) кейнсіанство*
   в) класична школа
5. Представники якої школи економічної теорії притримувались постулату, що вартість (цінність) не є властивістю, яка існує сама по собі, незалежно від людини, а вона є судженням людини про важливість блага:
   а) монетаризму *г) маржиналізму*
   б) фізіократи *д) кейнсіанства*
   в) класичної школи
6. Ядром вчення якої школи економічної теорії є постулат про те, що ринковий механізм не може забезпечити ефективне саморегулювання економіки (виникають такі негативні наслідки як криза, інфляція, безробіття, монополія), а відтак необхідне державне втручання в функціонування економіки за посередництвом різних інструментів:
   а) меркантилізм *г) інституціалізм*
   б) фізіократи *д) кейнсіанство*
   в) маржиналізм
7. Представники якої школи економічної теорії доводять, що держава,

Національний університет водного господарства та природокористування

маючи абсолютне право випуску грошей в обіг, може впливати на темпи економічного розвитку, безробіття, рівень цін, регулюючи кількість грошей в обігу:

а) монетаризм
б) фізіократи
в) класична школа
г) *марксизм*
д) *кейнсіанство*

8. Ядром вчення якої школи економічної теорії є наступні тези: 1) ринок необхідно замінити планом; 2) усім економічним життям повинна керувати держава; 3) необхідно ліквідувати приватну власність й заміни її на суспільну:

а) монетаризму
б) фізіократів
в) класичної школи
г) *марксизму*
д) кейнсіанства

9. Ядром вчення якої школи економічної теорії є наступні тези: 1) ринкова економіка здатна сама себе регулювати і держава не повинна втручатися у господарське життя країни; 2) рушійною силою розвитку виробництва є приватновласницькій інтерес (прагнення до збагачення) та ринкова конкуренція:

а) меркантилізм
б) школа фізіократів
в) класична школа
г) маржиналізм
д) кейнсіанство

Національний університет водного господарства та природокористування

10. Сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії, спрямованої на виробництво, розподіл, обмін і споживання товарів та послуг, на регулювання економічної діяльності відповідно до мети суспільства – це:

а) економічна система
б) виробництво
в) продуктивні сили
г) суспільний поділ праці
д) господарський механізм

11. Основними елементами економічної системи, її підсистемами є:

а) продуктивні сили
б) техніко-економічні відносини
в) виробничі відносини (відносини економічної власності)
г) господарський механізм
д) усі відповіді правильні

12. Система факторів виробництва, що забезпечують створення матеріальних тадуховних благ – це:

а) продуктивні сили
б) технологія виробництва
в) виробничі відносини
г) господарський механізм
д) техніко-економічні відносини

13. До продуктивних сил належать:

а) предмети праці
б) засоби праці
в) робоча сила
г) інформація, наука

Національний університет водного господарства та природокористування

д) усі відповіді правильні

14. Відносини, які зумовлюють технологічний спосіб, у який відбувається поєднання факторів виробництва і включають зв'язки з приводу спеціалізації, кооперування та концентрації виробництва, є:

а) техніко-економічними
б) відносинами власності
в) комерційними
г) соціальними
д) побутовими

15. Який технологічний спосіб виробництва базується на примітивних засобах праці і важкій ручній некваліфікованій праці:

а) доіндустріальний
б) постіндустріальний
в) індустріальний
г) первіснообщинний
д) феодальний

16. Відносин, які виникають між людьми в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання, пов'язані з привласненням засобів і результатів виробництва, обумовлюють поділ людей на різні класи та соціальні групи, визначають положення цих людей в суспільстві та характер їх взаємовідносин, є:

а) відносинами власності
б) техніко-економічними
в) соціальними
г) трудовими
д) побутовими

17. Який тип економічної системи характеризується: 1) виробництво, розподіл та обмін благ базується на традиціях та кастових взаємовідносинах; 2) спостерігається економічний застій, обмежений розвиток техніки; 3) стійке перевищення темпів зростання чисельності населення над темпами економічного розвитку:

а) традиційна
б) адміністративно-командна
в) ринкова
г) змішана
д) перехідна

18. Для якого типу економічної системи притаманно: 1) суспільна (державна) власність практично на всі фактори виробництва; 2) практично відсутня конкуренція; 3) централізоване виділення підприємствам ресурсів для виконання державних планів і централізоване ціноутворення:

а) традиційна
б) адміністративно-командна
в) ринкова
г) *змішана*
д) *перехідна*

19. Що з нижче перерахованого притаманне ринковій економічній системі:

а) панування державної власності
б) дотримання принципу свободи підприємництва
в) практично відсутня конкуренція
г) застій економічного розвитку, обмежений розвиток техніки
д) прийняття господарських рішень шляхом централізації планування економічної діяльності

Завдання для обговорення:

Ідентифікуйте приналежність нижче зазначених економічних категорій до основних складових економічних систем (табл.).

Категорія	Продуктивні сили					Техніко-економічні відносини	Відносини власності	Господарський механізм
	Засоби праці	Предмети праці	Робоча сила	Сили природи	Інформація, наука			
земельна ділянка								
спеціалізація виробництва								
товариство з обмеженою відповідальністю								
приватна власність								
токарний напівавтомат								
цехові будівлі								
робітники								
ескіз нового виробу								
автоматизація виробництва								
проекті розробки								
податки								
сонячна енергія								
пісок								
акції								
адміністративно-управлінський персонал								
торгівельне мито								
вода								
деревина								
інвентар								
роздержавлення								
кооперація виробництва								
вітер								
колективна власність								

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет водного господарства та природокористування

ТЕМА 2.ЕКОНОМІЧНІ ПОТРЕБИ ТА ІНТЕРЕСИ. ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ ВЛАСНОСТІ

Економічні потреби, їх суть і структура. Закон зростання потреб і механізм його дії. Економічні інтереси, їх сутність і структура. Економічні суперечності, їх характер та класифікація. Діалектика взаємозв'язку інтересів і потреб (проблема економічного вибору).

Власність в системі економічних відносин. Суб'єкти й об'єкти власності. Основні типи та форми власності. Ступені реалізації прав власності: володіння, розпорядження, користування.Сучасні тенденції розвитку форм власності.

Питання для самоперевірки:

1. В чому сутність економічних потреб?
2. Як прийнято класифікувати потреби?
3. В чому полягає сутність економічних інтересів? Як вони співвідносять з економічними потребами?
4. Які типи і форми власності Ви знаєте?
5. Які ступені реалізації прав власності прийнято виділяти?

Тести для самоконтролю:

1. Нестача певних засобів життєдіяльності людини, групи людей або загалом суспільства – це:

а) потреба *в) благо* *д) мотив*
б) ресурс *г) інтерес*

2. Потреби у засобах, які необхідні для виробництва товарів і послуг, є:

а) матеріальними *г) невиробничими (суспільними)*
б) нематеріальними *д) особистими*
в) виробничими

3. Такі потреби, як необхідність збереження і покращення природного довкілля, забезпеченні суспільного миру і добробуту нащадків, є:

а) виробничі, матеріальні *г) невиробничі, суспільні*
б) невиробничі, особисті *д) виробничі, особисті*
в) виробничі, нематеріальні

4. Потреби особи в їжі, одязі, житлі є:

а) невиробничі, особисті, первинні
б) виробничі, матеріальні *в) невиробничі, суспільні*
г) виробничі, нематеріальні
д) невиробничі, особисті, вторинні

5. Потреба особи в повазі, самовираженні, соціальних контактах, є:

а) невиробничі, особисті, первинні
б) виробничі, матеріальні
в) невиробничі, особисті, вторинні

Національний університет
водного господарства
та природокористування

г) невиробничі, суспільні *д) виробничі, нематеріальні*

6. Одне з фундаментальних положень політичної економії полягає в тому, що потреби людей є:

а) мінімальними *г) безмежними*
б) фіксованими *д) первинними*
в) незмінними

7. Усвідомлене прагнення економічних суб'єктів (окремих людей, колективів, соціальних верств, держави, суспільства) задовольнити певні економічні потреби – це:

а) потреба *в) благо* *д) мотив*
б) ресурс *г) інтерес*

8. Оберіть правильний ланцюг діяльності економічних суб'єктів:

а) потреба → мотив → інтерес → дія → результат
б) потреба → інтерес → мотив → дія → результат
в) мотив → інтерес → потреба → дія → результат
г) інтерес → дія → потреба → мотив → результат
д) мотив → інтерес → дія → потреба → результат

9. Між такими суб'єктами економічної діяльності, як продавці та покупці, економічні інтереси є:

а) однаковими (співпадають) *г) узгодженими*
б) протилежними *д) задоволеними*
в) не пов'язаними

Національний університет
водного господарства
та природокористування

10. Соціально-економічні відносини (відносини між людьми) з приводу привласнення ресурсів і результатів виробничо-господарської діяльності – це:

а) потреба *в) інтерес* *д) трудова діяльність*
б) власність *г) виробництво*

11. Відносини власності виступають у формі права власності, яке реалізується через право:

а) володіння, розпорядження, користування
б) володіння, користування, оренди
в) володіння, розпорядження, користування, ціноутворення
г) володіння, розпорядження, оренди , ціноутворення, користування
д) володіння, користування, ціноутворення

12. Власність громадян, яка на практиці представлена у формі одноосібної та сімейної власності, є:

а) приватною, індивідуальною *г) суспільною, державною*
б) приватною, груповою *д) суспільною, індивідуальною*
в) приватною, суспільною

13. Власність певної групи людей, які добровільно об'єдналися на основі членства для здійснення спільної господарської діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах

Національний університет
водного господарства
та природокористування

самоврядування, є:

а) приватною, груповою, кооперативною
б) приватною, груповою, колективна
в) суспільною, груповою, кооперативною
г) приватною, індивідуальною, кооперативною
д) суспільною, державною, кооперативною

14. Автошляхи, парки відпочинку та музеї доступні усім, без виключення є об’єктами права власності:

а) суспільної, державної *б) приватної, індивідуальної*
в) суспільної, групової (корпоративної)
г) приватної, групової (корпоративної)
д) суспільної, індивідуальної

15. Об'єкти, якими розпоряджаються й управляють місцеві органи влади (областей, міст, районів, сіл) є об’єктами права власності:

а) суспільної, державної, комунальної
б) приватної, індивідуальної, сімейної
в) суспільної, групової , кооперативної
г) приватної, групової , колективної
д) суспільної, державної, загальнодержавної

16. Об’єкти, абсолютні права управляти й розпоряджатися якими закріплені за центральними органами державної влади, належать до об’єктів власності:

а) суспільної, державної, комунальної
б) приватної, індивідуальної, сімейної
в) суспільної, групової , кооперативної
г) приватної, групової , колективної
д) суспільної, державної, загальнодержавної

17. Заходи по усуспільненню власності, переходу її з приватних рук до держави є:

а) роздержавленням *г) конфіскацією*
б) націоналізацією *д) ліквідацією*
в) приватизацією

18. Передача тих чи інших об'єктів із державної власності в приватну є:

а) роздержавленням *г) конфіскацією*
б) націоналізацією *д) ліквідацією*
в) приватизацією

19. Будинок, автомобіль, який знаходиться у власності сім’ї, є об’єктом власності:

а) суспільної, державної, комунальної
б) суспільної, групової , кооперативної
в) приватної, групової , колективної
г) приватної, індивідуальної, сімейної

Національний університет водного господарства та природокористування

д) суспільної, державної, загальнодержавної

20. Атомні електростанції, автошляхи, ліси та водні об'єкти, абсолютні права на які закріплені за відповідними міністерствами Кабінету міністрів, є об'єктами власності:

а) суспільної, державної, комунальної
б) приватної, індивідуальної, сімейної
в) суспільної, державної, загальнодержавної
г) *суспільної, групової , кооперативної*
д) *приватної, групової , колективної*

Завдання для обговорення:

Визначте до якої групи потреб належать нижче наведені конкретні потреби (табл.).

Вид потреб	Потреби				
	виробничі		невиробничі		
			особисті (індивідуальні)		суспільні (загальні)
	матері-альні	нематері-альні	первинні (фізіологічні)	вторинні (соціально-психологічні)	
Потреба підприємства у робочій силі					
Потреба сім'ї у відпочинку					
Потреба жителів міста у безпеці					
Потреба сільських мешканців в закладі дошкільної освіти					
Потреба підприємства в газопостачанні					
Потреба підприємства в будівлях та спорудах					
Потреба особи в одязі					
Потреба особи в професійному навчанні					
Потреба громадян держави в чистому повітрі					
Потреба підприємця в інформації про конкурентів					
Потреба сім'ї в житлі					
Потреба підприємства в паливі та комплектуючих					
Потреба особи у подорожах					

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет
водного господарства
та природокористування

ТЕМА 3.СУСПІЛЬНЕ ВИРОБНИЦТВО: ЗМІСТ, ФОРМИ ТА РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сутність та фази суспільного виробництва. Фактори виробництва, їх класифікація та взаємодія. Економічні ресурси. Закон рідкості ресурсів. Соціальна та економічна ефективність суспільного виробництва. Критерії та показники ефективності виробництва, шляхи її підвищення. Еволюція виробництва, натуральне і товарне виробництво. Причини та умови виникнення і розвитку товарного виробництва. Матеріальне і нематеріальне виробництво.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке виробництво? Які фактори необхідні для виробництва товарів (робіт, послуг)?
2. Як прийнято класифікувати фактори виробництва?
3. В чому полягає економічна ефективність виробництва? Які показники застосовуються для її оцінювання?
4. В чому виражається соціальна ефективність виробництва?
5. Які типи суспільного виробництва прийнято виділяти?

Тести для самоконтролю:

1. Всі природні, людські і створені людиною блага, які можуть бути використані у виробництві життєвих благ – це:

а) виробничі ресурси *г) капітал*
б) блага *д) власність*
в) товари, роботи, послуги

2. Реально задіяні у виробництві ресурси - це:

а) фактори виробництва *г) власність*
б) витрати виробництва *д) блага*
в) результати виробництва

3. До базових факторів виробництва належать:

а) земля *б) праця* *в) капітал*
г) підприємницький хист
д) всі відповіді правильні

4. Пасовища, ліси, використовувані родовища корисних копалин, водоймища – це фактори виробництва, які іменуються:

а) «земля» *б) капітал* *в) праця*
г) підприємницький хист
д) технологія

5. Обладнання, інструменти, будівлі та споруди, які використовуються в процесі виробництва, є прикладами факторів виробництва, які іменуються…:

а) капітал *б) праця* *в) інформація*

Національний університет водного господарства та природокористування

г) технологія *д) «земля»*

6. Розумова та/чи фізична діяльність людей, спрямована на виготовлення благ - це фактор виробництва, який іменується:

а) «земля» *г) праця*
б) підприємницький хист *д) технологія*
в) капітал

7. Швидкий пошук постачальників і ринків збуту продукції забезпечує такий фактор виробництва як:

а) інформація *в) капітал* *д) «земля»*
б) технологія *г) праця*

8. Впровадження новітніх технологій у процес виробництва забезпечує такий фактор:

а) наука *б) праця* *в) капітал*
г) підприємницький хист
д) «земля»

9. Фундаментальними проблемами економіки, які потребують нагального вирішення в умовах безмежності потреб та обмеженості ресурсів, є:

а) що виробляти? *в) для кого виробляти?*
б) як виробляти? *г) всі відповіді правильні*

Національний університет водного господарства та природокористування

10. Які із нижче наведених характеристик притаманні натуральному виробництву:

а) використання найманої праці
б) товари виробляються в цілях реалізації на ринку
в) відсутність обміну, виробництво продукції для задоволення власних потреб
г) найпростіші технології, ручна праця
д) відкрита форма господарювання (наявність взаємозв'язків з іншими суб'єктами економічних відносин)

11. Які із нижче наведених характеристик притаманні товарному виробництву:

а) використання найманої праці
б) відсутність обміну, виробництво продукції для задоволення власних потреб
в) мета виробництва – отримання прибутку
г) товари виробляються в цілях реалізації на ринку
д) закрита форма господарювання (кожна господарська одиниця відокремлена від інших, спирається на власні виробничі ресурси)

12. Виробництво орієнтоване на розвиток людей, примноження їхніх розумових і фізичних здібностей, професійних знань, підвищення освітнього й культурного рівня, є:

а) натуральним *в) нематеріальним*
б) товарним *г) матеріальним*

Національний університет водного господарства та природокористування

д) соціальним

13. Машинобудівна, нафтохімічна, легка промисловість, сільське господарство – це галузі економіки, які належать до:

а) товарного виробництва
б) натурального виробництва
в) матеріального виробництва
г) нематеріального виробництва
д) капіталістичного виробництва

14. Продуктивність праці (ПП) визначається за формулою:

а) $ПП = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Затрати праці}}$;
б) $ПП = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість основного капіталу}}$
в) $ПП = \frac{\text{Затрати праці}}{\text{Обсяг виробництва}}$
г) $ПП = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Затрати праці}}$
д) $ПП = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість витрачених матеріалів}}$

15. Капіталовіддача (К) визначається за формулою:

а) $К = \frac{\text{Затрати праці}}{\text{Обсяг виробництва}}$
б) $К = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Затрати праці}}$
в) $К = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість витрачених матеріалів}}$
г) $К = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Затрати праці}}$;
д) $К = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість основного капіталу}}$

16. Трудомісткість продукту (Т) визначається за формулою:

а) $Т = \frac{\text{Затрати праці}}{\text{Обсяг виробництва}}$
б) $Т = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Затрати праці}}$
в) $Т = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість витрачених матеріалів}}$
г) $Т = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Затрати праці}}$;
д) $Т = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість основного капіталу}}$

17. Ступінь відповідності результатів виробництва соціальним потребам суспільства, інтересам окремої людини відображає:

а) соціальна ефективність
б) економічна ефективність
в) рентабельність виробництва
г) продуктивність праці
д) капіталовіддача

18. Для капіталістичного товарного виробництва характерно:

а) великі масштаби виробництва;
б) виробництво передбачає спільну працю багатьох найманих працівників, розвинений одиничний поділ праці
в) виробництво засноване на особистій праці (без залучення найманих працівників);
г) власник засобів виробництва і виробник поєднуються в одній особі;
д) продукт праці належить власникові засобів виробництва.

19. Рентабельність виробництва (Рв) визначається за формулою:

а) $Рв = \frac{\text{Затрати праці}}{\text{Обсяг виробництва}}$
б) $Рв = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість основного капіталу}}$
в) $Рв = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Витрати на виробництво і реалізацію продукції}}$
г) $Рв = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Вартість витрачених матеріалів}}$
д) $Рв = \frac{\text{Обсяг виробництва}}{\text{Затрати праці}}$

Завдання для обговорення:

1. Визначте приналежність нижче перерахованих факторів виробництва до їх класифікаційних груп (табл. 1).

Фактор виробництва	Базові фактори виробництва					технологія виробництва	інфор-мація	організація виробництва	наука	енергія	інфра-структура	екологічний фактор
	«земля»	праця	капітал		підприємни-цький хист							
			фізичний	фінансовий								
Орні землі												
Робітники												
Обладнання, устаткування												
Гроші на розрахунковому рахунку												
Сировина, запасні частини												
Менеджерські здібності												
Налагодження взаємодії факторів виробництва												
Методи і прийоми, порядок виготовлення продукту												
Дані про постачальників та споживачів												
Енергетичне забезпечення												
Квоти на викиди шкідливих речовин												
Банківське обслуговування												
Кредит												
Hightech												
Бізнес-ідея												
Дебіторська заборгованість												
Пасовища												
Дані про конкурентів та їх ціни												
Ноу-хау (інновації)												
Інвентар, інструмент												
Чіткий взаємозв'язок між виробничими підрозділами (цехами, дільницями)												
Маркетингові дослідження												
Реклама												
Транспортні компанії												
Вміння іти на ризик												
Цехові будівлі та споруду												

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет водного господарства та природокористування

2. Ідентифікуйте приналежність нижче перерахованих ознак формам організації суспільного виробництва (табл.).

Ознака	Натуральне виробництво	Товарне виробництво	
		просте	розвинене (капіталістичне)
Кожна господарська одиниця відокремлена від інших, спирається на власні виробничі та природні ресурси			
Ручна праця, примітивні технології			
Основна мета діяльності – отримання прибутку			
Дрібне, розпорошене виробництво, відсутність одиничного поділу праці			
Виробництво засноване на особистій праці			
Відсутність обміну			
Належність продукту праці власникові засобів виробництва			
Власник засобів виробництва і виробник поєднуються в одній особі			
Замкнутість економічної діяльності			
Виробниками є наймані працівники, позбавлені засобів виробництва			
Виробництво засноване на найманій праці			
Обмежений характер виробництва (лише частина надлишкової продукції використовується для обміну)			
Мета діяльності – задоволення особистих потреб			
Розвинений одиничний поділ праці			
Незначні розміри підприємств			
Значні масштаби виробництва			
Наявність капіталіста			
Між виробниками існують господарські зв'язки			
Продукція розподіляється між учасниками господарства для їхнього особистого споживання			

Національний університет водного господарства та природокористування

Типові задачі:

1. Порівняйте показники ефективності виробництва двох конкуруючих підприємств – А і Б за такими показниками, як продуктивність праці; капіталовіддача; рентабельність виробництва (табл.).

Показники	Підприємство А	Підприємство Б
Обсяг виготовленої (реалізованої) продукції, тис. грн.	12500	13400
Чисельність зайнятих працівників, осіб	1200	1350
Середньорічна вартість основного капіталу підприємства, млн. грн.	34,5	37,8
Прибуток від реалізації, тис. грн.	2500	2700

2. Порівняйте показники ефективності виробництва двох дочірніх підприємств А і Б однієї корпорації за такими показниками, як трудомісткість; матеріаломісткість та рентабельність виробництва (табл.).

Показники	Дочірнє підприємство А	Дочірнє підприємство Б
Обсяг виготовленої (реалізованої) продукції, млн. грн.	25,6	30,2
Загальний фонд відпрацьованого часу, тис. год.	1236	1450
Витрати сировини та матеріалів, тис. грн.	12560	16850
Прибуток від реалізації, тис. грн.	1256,3	1380,6

Національний університет

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

ТЕМА 4. ТОВАР ТА ЙОГО ВАРТІСТЬ. ГРОШОВІ ВІДНОСИНИ

Товарне виробництво, його загальні основи, суперечності та історичні етапи розвитку. Товар і його властивості. Двоїстий характер праці, втіленої в товарі. Вартість. Мінова вартість. Споживча вартість та її показники.

Гроші в системі товарних відносин. Виникнення і розвиток грошових відносин. Функції грошей. Види грошей: товарні, символічні (паперові), кредитні, електронні. Закон грошового обігу.

Питання для самоперевірки:

1. В чому сутність та основна мата товарного виробництва?
2. Що таке товар та чим він відрізняється від продукту?
3. Як співвідноситься споживча вартість, вартість та мінова вартість товару?
4. Які функції виконують сучасні гроші?
5. Як змінювались форми вартості в процес становлення відносин обміну?
6. Що таке інфляція? Які її види прийнято виділяти?

Тести для самоконтролю:

1. Продукт праці, який завдяки його властивостям задовольняє певні людські потреби і здатний обмінюватись на інші блага – це:

а) товар *в) виробництво* *д) ресурс*
б) продукція *г) благо*

2. Товар має властивості:

а) конкурентоспроможність *г) ціна*
б) вартість *д) споживча вартість*
в) трудомісткість

3. Властивість хліба втамовувати голод відображає його:

а) споживчу вартість *г) корисність*
б) вартість *д) ефективність*
в) ціну

4. Здатність товару обмінюватися на інші товари в певних кількісних пропорціях, що визначає кількісну сторону цінності товару – це:

а) ціна *г) мінова вартість*
б) споживча вартість *д) цінність*
в) вартість

5. В основі вартості товару лежить:

а) корисність *б) його рідкісність*
в) суб'єктивні судження покупців та продавців
г) втілена в ньому суспільна праця
д) домовленість товаровиробників

Національний університет водного господарства та природокористування

6. Корисна праця, яка витрачається в особливій формі і якісно відрізняється від усіх інших видів діяльності (метою, предметами та засобами праці, навиками виробника, кінцевими результатами) – це:

а) конкретна праця
б) фізична праця
в) розумова праця
г) абстрактна праця
д) виробництво

7. Витрати фізичної, психічної енергії людини та робочого часу, що притаманні усім видам трудової діяльності іменуються:

а) конкретною працею
б) фізичною працею
в) розумовою працею
г) абстрактною працею
д) трудомісткістю

8. На величину вартості товару впливають:

а) споживча вартість
б) продуктивність праці
в) інтенсивність праці
г) складність праці
д) оплата праці

9. Розвиток обміну відбувався шляхом зміни форм вартості в такій послідовності:

а) загальна → грошова →проста (випадкова) → повна (розгорнута)
б) проста (випадкова) → загальна → грошова → повна (розгорнута) → кредитна
в) проста (випадкова) → повна (розгорнута) → загальна → грошова
г) повна (розгорнута) → загальна → грошова → проста (випадкова) →кредитна
д) загальна → проста (випадкова) → грошова →повна (розгорнута)

Національний університет водного господарства та природокористування

10. Яка функція грошей забезпечує посередництво у реалізації товарів при їх обміні за формулою: товар – гроші – товар?

а) функція засобу обміну
б) функція міри вартості
в) функція засобу платежу
г) функція нагромадження (утворення скарбів)
д) функція світових грошей

11. Оплата товарів, придбаних у кредит, забезпечує така функція грошей:

а) функція засобу обміну
б) функція світових грошей
в) функція міри вартості
г) функція засобу платежу
д) функція нагромадження (утворення скарбів)

12. Вилучення грошей з обігу для створення грошових резервів (заощаджень) забезпечує така їх функція:

а) функція міри вартості
б) функція засобу платежу
в) функція нагромадження (утворення скарбів)
г) функція засобу обміну
д) функція світових грошей

13. До повноцінних грошей належать:

а) золоті (срібні) монети
б) білонні монети
в) паперові гроші
г) кредитні гроші
д) *електронні гроші*

Національний університет водного господарства та природокористування

14. Знецінення грошей, яке супроводжується зростанням цін – це:

а) дефляція *в) стагфляція* *д) деномінація*
б) націоналізація *г) інфляція*

15. До основних причин інфляції:

а) надмірний випуск грошей
б) зростання обсягів виробництва (економічне зростання)
в) скорочення виробництва товарів та послуг при незмінній грошовій масі
г) зростання витрат виробництва (плата за електроенергію, паливо та ін.)
д) високий рівень безробіття

16. При повзучій інфляції ціни зростають:

а) 20-100% на рік *г) понад 100% на рік*
б) від 5 до 20% на рік *д) до 1000% на рік і більше*
в) до 5% в рік

Типові задачі:

1. Суспільний попит на продукцію задовольняють три групи товаровиробників. Перша виробляє 10 тис. шт., витрачаючи на кожнуодиницюпродукції 4 год. робочого часу, друга – 20 тис. виробів та 5 год., третя – 70 тис. і 6 год.робочого часу. Які витрати праці будуть лежати в основі вартості відповідного товару? Які суспільно необхідні витрати праці на одиницю продукції? Яка група товаровиробників матиме конкурентну перевагу на ринку при формуванні ціни товару?

2. Суспільну потребу в товарізабезпечують три групивиробників. Перша групавиготовляє 10 млн. виробів, витрачаючи на кожен 2 год. праці, друга – відповідно 60 млн. та 3 год., третя – 30 млн. і 4 год. Розрахуйте, яку кількість праці безоплатно втрачає третя група товаровиробників під час продажу продукції відповідно до суспільно необхідних витрат часу на її виготовлення.

3. Як зміниться денний виробіток товаровиробника, якщо індивідуальні витрати праці на один виріб знизяться з 2,5 до 2 год.? Робочий день триває 10 год., кількість робітників, задіяних у виробництві відповідної продукції – 25 осіб.

4. Ціна споживчого кошика у поточному році складає 2560 грн., у минулому році – 2450 грн. Визначте індекс споживчих цін. Обґрунтуйте наявність інфляції чи дефляції. Як інфляція (дефляція) вплине на купівельну спроможність доходів громадян?

5. За 8 годин працівник створює 24 вироби. Як зміниться величина вартості одного виробу та усіх виробів, якщо: а) інтенсивність праці зросте в 1,5 рази; б) продуктивність праці зросте в 2 рази?

Національний університет водного господарства та природокористування

ТЕМА 5.РИНОК ТА РИНКОВІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Визначення ринку. Роль і функції ринку. Характеристика системи ринків. Види ринків. Інфраструктура ринку. Основи теорії попиту та пропозиції. Попит. Закон попиту, його графічне відображення. Пропозиція. Закон пропозиції та його графічне відображення. Нецінові фактори попиту і пропозиції. Взаємодія попиту і пропозиції в умовах ринкової економіки. Ринкова рівновага. Ціна рівноваги. Еластичність попиту та пропозиції. Ціна товару і фактори, що на неї впливають.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке ринок? Які функції він виконує?
2. Які види ринків ви знаєте?
3. Що таке попит? В чому полягає закон попиту?
4. Що таке пропозиція. Сформулюйте закон пропозиції.
5. Які фактори впливають на попит і пропозицію?
6. Як формується ринкова рівновага?

Тести для самоконтролю:

1. Форма суспільних зв’язків між людьми у процесі купівлі-продажу товарів та послуг – це:

а) конкуренція *в) ринок* *д) фінанси*
б) економіка *г) виробництво*

2. Яка функція ринку забезпечує ринок забезпечує взаємозв'язок продавців та покупців:

а) посередницька *г) стимулююча*
б) ціноутворююча *д) оздоровлююча*
в) регулююча

3. Формування ціни товару на основі співвідношення попиту і пропозиції відповідного товару на ринку забезпечує така його функція:

а) посередницька *г) ціноутворююча*
б) стимулююча *д) регулююча*
в) оздоровлююча

4. Яка функція ринку проявляється в тому, що через механізм конкуренції економічні ресурси спрямовуються в ті види діяльності, де вони найбільш ефективно використовуються:

а) оздоровлююча *г) посередницька*
б) ціноутворююча *д) стимулююча*
в) регулююча

5. Яка функція ринку проявляється в матеріальному заохоченні виробників до виготовлення потрібних споживачеві благ, поліпшенні їхньої якості, скороченні витрат, запровадженні сервісного обслуговування:

а) регулююча *б) оздоровлююча*

Національний університет водного господарства та природокористування

в) ціноутворююча *д) стимулююча*
г) посередницька

6. Яка функція ринку проявляється в тому, що в результаті конкуренції ринок очищає економіку від економічно слабких, нежиттєвих, збиткових господарств, і навпаки, дає повний простір більш ефективним і перспективним:

а) ціноутворююча *г) стимулююча*
б) посередницька *д) оздоровлююча*
в) регулююча

7. Об'єктами купівлі-продажу на ринку є (може бути кілька правильних відповідей):

а) продавці *в) держава* *д) послуги*
б) покупці *г) товари*

8. Суб'єктами ринкових відносин є:

а) домогосподарства *г) товари і послуги*
б) підприємства *д) банківські установи*
в) держава

9. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин забезпечує:

а) постачання виробничих ресурсів (праці, капіталу, землі, підприємницького хисту)
б) реалізацію товарів й послуг
в) кредитування суб'єктів ринку
г) виробництво товарів, які реалізуються на ринку
д) надання соціальних трансфертів (соціальних виплат)

10. Підприємства як суб'єкти ринкових відносин:

а) кредитування суб'єктів ринку
б) реалізацію товарів й послуг
в) постачання виробничих ресурсів (праці, капіталу, землі, підприємницького хисту)
г) виробництво товарів, які реалізуються на ринку
д) отримання доходів та їх інвестування у виробництво

11. Сукупність економічних відносин, пов'язаних з розподілом фінансових ресурсів, купівлею-продажем тимчасово вільних грошових коштів і цінних паперів – це:

а) ринок праці *в) фінансовий ринок*
б) ринок споживчих товарів і послуг *г) ринкова інфраструктура*
д) конкуренція

12. Кількість продукції, яку споживачі хочуть і можуть купити за певною ціною протягом певного періоду часу на певному ринку – це:

а) пропозиція на ринку *г) надлишок товару*
б) попит на ринку *д) потреба споживачів*
в) дефіцит товару

Національний університет водного господарства та природокористування

13. Який взаємозв'язок між попитом та ціною на товар відображає закон попиту:

а) прямий
б) обернений
в) різно направлений
г) відсутній
д) прямо пропорційний

14. Виключення із закону попиту, при якому зростання цін на товари першої необхідності (хліб, молоко, крупа) зумовлює незмінність або ж зростання попиту на відповідні товари, іменується:

а) парадоксом Гіффена
б) парадоксом Оукена
в) парадоксом Філіпса
г) парадоксом Веблена
д) парадоксом Беверіджа

15. Виключення із закону попиту, при якому зниження цін на товари престижної групи (брендів одяг, престижні марки авто та годинників) зумовлює зменшення попиту на відповідні товари, іменується:

а) парадоксом Гіффена
б) парадоксом Оукена
в) парадоксом Філіпса
г) парадоксом Веблена
д) парадоксом Беверіджа

16. До цінових чинників формування попиту на ринку належить:

а) заробітна плата
б) інфляція
в) ціна на товар
г) ціна на споріднені товари
д) доходи споживачів

Національний університет водного господарства та природокористування

17. До нецінових чинників формування попиту на ринку належить:

а) ціна на товар
б) ціна на споріднені товари
в) доходи споживачів
г) очікування споживачів
д) кліматичні умови (сезонність)

18. Під дією такого чинника як зменшення кількості споживачів попит на товари на ринку:

а) не зміниться
б) збільшиться по кривій попиту
в) зменшиться по кривій попиту
г) зменшиться, змістивши криву попиту вліво
д) збільшиться, змістивши криву попиту вправо

19. Інтенсивна реклама …

а) не впливає на попит
б) є неціновим чинником, який збільшує попит
в) є ціновим чинником, який збільшує попит
г) є неціновим чинником, який зменшує попит
д) є ціновим чинником, який зменшує попит

20. Якщо в період осені-зими зростає попит на верхній одяг, то це зумовлено:

а) випадковістю
б) таким ціновим фактором як кліматичні умови (сезонність)
в) таким неціновим фактором як кліматичні умови (сезонність)

Національний університет водного господарства та природокористування

г) таким ціновим фактором як ціна товару
д) таким нецiновим фактором як мода

21. Як зміниться попит на такий товар як макарони, якщо ціна гречки суттєво зросте:

а) не зміниться
б) зменшиться, адже відповідні товари є товарами-замінниками
в) зменшиться, адже відповідні товари є товарами-комплементами
г) збільшиться, адже відповідні товари є товарами-замінниками
д) збільшиться, адже відповідні товари є товарами-комплементами

22. Якщо ціна на такий товар як пральні машини різко зросте, то попит на пральний порошок для машин-автоматів:

а) не зміниться
б) зменшиться, адже відповідні товари є товарами-замінниками
в) зменшиться, адже відповідні товари є товарами-комплементами
г) збільшиться, адже відповідні товари є товарами-замінниками
д) збільшиться, адже відповідні товари є товарами-комплементами

Завдання для обговорення:

Обґрунтуйте як нижче наведені фактори вплинуть на попит та пропозицію товарів на ринку (табл.)

Фактори	Пропозиція товару		Попит на товар	
	збільшення	зменшення	збільшення	зменшення
Збільшення ціни на товар-замінник				
Очікування споживачів щодо можливого дефіциту товару				
Автоматизація виробництва, зростання продуктивності праці				
Зниження податків для виробників				
Наближення новорічних свят (товар – шоколад)				
Збільшення пенсій та заробітних плат				
Зменшення кількості населення				
Зростання ціни на електроенергію, паливо (необхідні для виробництво продукції)				
Зростання кількості суб'єктів підприємництва, які виготовляють аналогічний товар				
Надання пільгових кредитів для товаровиробників				
Зменшення ціни на відповідний товар				
Рекламна кампанія				
Збільшення ціни на товар-субститут				
Модний тренд на відповідний товар				
Песимістичні очікування продавців щодо інфляції				
Зменшення ціни на сукняні тканини (товар – верхній жіночий одяг з шерстяних тканин)				
Розміщення державного замовлення на постачання молокопродуктів в армію				
Наближення свята Св. Миколая (товар – дитячі іграшки)				
Заборона (обмеження) імпорту відповідного товару				

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Типові задачі:

1. Товаровиробники цегли у зв'язку із підвищенням витрат виробництва підвищили ціну з 1200 до 1450 грн. за 1000 штук. Ринокцегливідреагувавпадіннямпопиту на 20%. Визначте, чи є у цьомувипадку попит на цеглуеластичним.

2. Ціна на товар, що виробляється, зросла з 450 грн. до 520 грн. При цьому обсяг пропозиції товару на ринку збільшився з 1,2 тис. од./квартал до 1,45 тис. од./квартал. Обґрунтуйте чи є пропозиція даного товару еластичною за ціною.

ТЕМА 6.КОНКУРЕНЦІЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Сутність конкуренції. Умови виникнення конкуренції. Економічний закон конкуренції. Методи і способи конкурентної боротьби. Цінова і нецінова конкуренція. Типи конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Ринкова класифікація видів конкуренції. Чиста конкуренція, монополістична й олігополістична конкуренція. Конкуренція і монополія. Захист конкуренції. Антимонопольне законодавство.

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Питання для самоперевірки:

1. В чому проявляється конкуренція?
2. Які умови виникнення конкуренції?
3. Які види конкуренції ви знаєте?
4. Які ринкові структури недосконалої конкуренції прийнято виділяти?
5. Які методи недобросовісної конкуренції можуть використовуватися?
6. Які види монополій прийнято виділяти?
7. Яка основна мета антимонопольної політики?

Тести для самоконтролю:

1. Суспільна форма боротьби (суперництва) суб'єктів ринкового господарства в процесі реалізації їх особистих інтересів – це:

а) конкуренція *в) олігополія* *д) економіка*
б) монополія *г) ринок*

2. Основними умовами виникнення та існування конкуренції є:

а) свобода вибору господарської діяльності
б) наявність між суб'єктами ринку домовленостей щодо спільного ціноутворення
в) наявність на ринку необмеженої кількості незалежних виробників і покупців товарів
г) наявність у кожного учасника конкурентної боротьби повної інформації про попит, пропозицію, ціни, норму прибутку на ринку
д) абсолютно вільний доступ економічних суб'єктів до ринку і такий же вільний вихід із нього

Національний університет водного господарства та природокористування

3. До позитивних рис конкуренції відносять:
а) сприяє утворенню монополій
б) стимулює виробництво до зниження витрат, а відтак – цін
в) сприяє поліпшенню якості та асортименту продукції
г) викликає банкрутство багатьох підприємств
д) сприяє нерівності у розподілі доходів між різними групами населення

4. До негативних рис конкуренції відносять:
а) сприяє поліпшенню якості та асортименту продукції
б) викликає банкрутство багатьох підприємств
в) сприяє нерівності у розподілі доходів між різними групами населення
г) сприяє утворенню монополій
д) стимулює виробництво до зниження витрат, а відтак – цін

5. За галузево-територіальною ознакою прийнято виділяти такі види конкуренції:
а) цінова, нецінова *б) досконала, недосконала*
в) чесна (добросовісна), нечесна (недобросовісна)
г) внутрішньогалузева, міжгалузева
д) внутрішньогалузева, міжгалузева, міжнародна

6. Конкурентна боротьба між товаровиробниками однієї галузі за вигідніші умови виробництва і реалізації товарів з метою максимізації прибутку є:
а) ціновою *в) міжгалузевою* *д) нецiновою*
б) добросовісною *г) галузевою*

7. Ринкова ситуація, за якої чисельні, незалежно діючі виробники продають ідентичну продукцію і жоден із них не в змозі контролювати ринкову ціну, характерна для:
а) досконалої (вільної) конкуренції *в) цінової конкуренції*
г) галузевої конкуренції
б) добросовісної конкуренції *д) монополістичної конкуренції*

8. Для ринку недосконалої конкуренції характерні такі ринкові структури:
а) ринок монополістичної конкуренції
б) вільний ринок *в) монополія* *г) олігополія*
д) ринок досконалої конкуренції

9. Ситуація, за якої на ринку є лише один продавець і безліч покупців, які не мають вибору, а тому змушені купувати необхідний товар за запропонованою ціною, є ознакою:
а) вільного ринку *г) монополістичної конкуренції*
б) олігополії *д) міжгалузевої конкуренції*
в) монополії

10. Тип ринку, за якого відносно багато фірм продають схожі товари, але диференційовані за певними відмінностями (за якістю товарів, їх формою, дизайном, упаковкою, фірмовими знаками, умовами продажу і післяпродажного обслуговування, рекламою) притаманний для:
а) монополії *в) вільного ринку*
б) монополістичної конкуренції *г) олігополії*

Національний університет водного господарства та природокористування

д) міжгалузевої конкуренції

11. Модель ринкової структури, за якої небагато великих фірм монополізують виробництво і реалізацію основної маси товарів характерна для такого виду конкуренції:

а) монополія
б) вільний ринок
в) олігополія
г) міжнародна конкуренція
д) монополістична конкуренція

12. Для олігополії характерно (може бути декілька правильних відповідей):

а) мала кількість підприємств у галузі, які можуть контролювати основну частину ринку, виробляючи як однорідну, такі диференційовану продукцію
б) наявність великої кількості продавців і покупців, жодний з яких не має впливу на ринкову ціну, яка формується на основі попиту і пропозиції
в) контроль над ціною є істотним у разі узгодження дій конкуруючих підприємств
г) бар'єри для входу на ринок мінімальні або взагалі відсутні
д) на ринку є лише один продавець і безліч покупців, які не мають вибору, а тому змушені купувати необхідний товар за запропонованою ціною

13. Для якого виду конкуренції характерний продаж товарів і послуг за цінами, які нижчі, ніж у *конкурента:*

а) цінова
б) нецінова
в) внутрішньогалузева
г) добросовісна
д) недобросовісна

14. Конкурентна боротьба за переваги на ринку шляхом надання своїм товарам якісно нових властивостей, використання реклами, надання споживчого кредиту, сервісних послуг, називається:

а) внутрішньогалузевою
б) добросовісною
в) недобросовісною
г) ціновою
д) неціновою

15. Конкуренція, яка базується на реальному поліпшенні якості продукції й одержанні переваг виробником без дезінформації покупців та зловживань по відношенні до конкурентів, іменується:

а) внутрішньогалузевою
б) добросовісною
в) ціновою
г) недобросовісною
д) неціновою

16. Форма боротьби з конкурентами, заснована на одержанні комерційної вигоди шляхом обману споживачів, партнерів, державних органів, є:

а) внутрішньогалузевоюв) ціновою
б) добросовісною
г) недобросовісною
д) неціновою

17. До методів недобросовісної конкуренції належить:

а) дезінформація (обман) споживачів щодо властивостей свого товару, умов продажу
б) реальне поліпшення якості товару порівняно з конкурентами

Національний університет водного господарства та природокористування

в) зниження ціни на товар порівняно з конкурентами внаслідок зростання продуктивності праці
г) демпінг
д) використання без дозволу чужого товарного знаку або марки товару

18. Вид монополії, що займає привілейоване становище на ринку в силу технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з ексклюзивним володінням необхідними для виробництва ресурсами, вкрай високою вартістю або винятковістю матеріально-технічної бази), є:
а) природною *в) штучною* *д) державною*
б) адміністративною *г) бюрократичною*
а) державними

19. Монополії, які виникають шляхом змови двох чи декількох фірм з метою захоплення влади на ринку (є протизаконними), називаються:
а) статусними *в) природними* *д) державними*
б) адміністративними *г) штучними*

20. До негативних наслідків монополій належить:
а) не ринкове ціноутворення (як правило, завищене)
б) загроза для демократії
в) фінансова спроможність реалізовувати масштабні інвестиційні проекти
г) ефективне використання рідкісних ресурсів
д) *можливість застою та гальмування інновацій*

21. Конкурентна боротьба між товаровиробниками однієї галузі, які виробляють однотипну (стандартизовану) продукції, що базується на реальному покращенні якості продукції, запровадженні сервісного обслуговування, є:
а) міжгалузевою, недосконалою, добросовісною, ціновою
б) внутрішньогалузевою, олігопольною, добросовісною, ціновою
в) міжгалузевою, вільною, недобросовісною, нецiновою
г) внутрішньогалузевою, вільною, добросовісною, нецiновою
д) внутрішньогалузевою, недосконалою, добросовісною, ціновою

22. Конкурентна боротьба між національними і транснаціональними компаніями за найвигідніші умови виробництва і реалізації товарів на світовому ринку, є:
а) міжгалузевою *в) недобросовісною* *д) внутрішньогалузевою*
б) міжнародною *г) ціновою*

23. Конкурентна боротьба між кількома великими товаровиробниками в галузі легкої промисловості, які виготовляють схожі або ідентичні товари, що базується на демпінгу та дезінформації споживачів, є:
а) міжгалузевою, досконалою, недобросовісною, ціновою
б) внутрішньогалузевою, досконалою, недобросовісною, ціновою
в) міжгалузевою, недосконалою, недобросовісною, нецiновою
г) внутрішньогалузевою, досконалою, добросовісною, ціновою
д) внутрішньогалузевою, недосконалою, недобросовісною, ціновою

Завдання для обговорення:

Ідентифікуйте за нижче наведеними ознаками усі можливі види конкуренції (табл.).

Ознака	Види конкуренції										
	досконала	Недосконала			галузева	міжгалузева	міжнародна	цінова	нецінова	чесна	нечесна
		монополія	олігополія	монополістична конкуренція							
Боротьба товаровиробників кави, що передбачає демпінг											
Протистояння великої кількості товаровиробників щодо якісних характеристик стандартизованого товару на ринку міста											
Боротьба новоствореного підприємства з багатьма іншими товаровиробниками дитячого одягу (в т.ч. з одним відомим, бренд якого є загальновідомим)											
Складний вхід в галузь; схожий товар виробляють кілька великих підприємств, які впливають на ринкову ціну											
Протистояння двох великих товаровиробників на зовнішньому ринку (передбачає дезінформацію споживачів про товар конкурента)											
Наявність одного товаровиробника, який «диктує» ціни на продукцію											
Надання унікальних послуг відпочинку та оздоровлення лише одним суб'єктом (застосування гейзерів)											
Наявність великої кількості товаровиробників взуття, однак кілька з них мають переваги внаслідок високої якості та реклами («розкручені» бренди)											
Боротьба багатьох товаровиробників, які виробляють молокопродукти, що передбачає дезінформацію покупців про якість власного товару											
Змова трьох великих фармацевтичних компаній про підвищення цін на ряд медичних препаратів											
Припинення діяльності підприємства в галузі сільського господарства та переорієнтація капіталу в інший вид діяльності – текстильна промисловість											
Конкурентна боротьба великої кількості товаровиробників, яка передбачає інтенсивну рекламу, сервісне обслуговування.											
Надання державою ліцензії одній фірмі, яка виграла тендер, на виробництво водійських прав											
Конкуренція між транснаціональними компаніями на зовнішніх ринках, що передбачає зниження ціни											
Завищене ціноутворення товаровиробником на послуги водопостачання внаслідок відсутності інших конкурентів											
Конкурентна перевага двох товаровиробників на ринку винопродукції, що обумовлена її високою якістю											
Протистояння між виробниками овочевої консервації, що передбачає використання логотипу та схожого зовнішнього вигляду товарів відомого в даній галузі товаровиробника											
Конкуренція між перевізниками, що передбачає встановлення знижок											
Боротьба трьох нафтотрейдерів на ринку, що передбачає узгодженість зміни ціни											

Національний університет водного господарства та природокористування

Національний університет
водного господарства
та природокористування

МОДУЛЬ 2
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.

ТЕМА 7.ПІДПРИЄМНИЦТВО В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА

Суть, умови та види підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємництва.

Сутність капіталу, його матеріально-речовий зміст і структура. Роль капіталу у ринковій економіці Класифікація капіталу підприємства. Основний та оборотний капітал, його структура. Постійний та змінний капітал. Створення доданої та додаткової вартості. Кругообіг та обіг капіталу.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке підприємництво? Які функції підприємництва?
2. Які організаційно-правові форми підприємництва прийнято виділяти?
3. Проведіть порівняльний аналіз існуючих форм підприємництва.
4. Що таке капітал підприємства?
5. Яка формула капіталу підприємства?
6. Як прийнято класифікувати капітал підприємства?
7. Який механізм створення доданої та додаткової вартості?
8. Що таке структура капіталу підприємства ?
9. В чому сутність кругообороту та обороту капіталу?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Тести для самоконтролю:

1. Яка функція підприємництва передбачає мобілізацію на добровільних засадах матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних, інтелектуальних та інших ресурсів:

а) стимулююча
б) ресурсна
в) організаційна
г) інноваційна
д) *функція менеджменту*

2. До переваг корпорації, як форми підприємництва, належить:

а) ліквідність прав власності
б) вихід учасника може привести до розпаду підприємства
в) обмежена особиста відповідальність за борги підприємства
г) можливість залучення доступних кредитів
д) повна самостійність, свобода й оперативність дій

3. До недоліків корпорації, як форми підприємництва, належить:

а) труднощі при заснуванні
б) колективне управління
в) вихід учасника може привести до розпаду підприємства
г) обмежена особиста відповідальність за борги підприємства

Національний університет водного господарства та природокористування

д) публічна відкритість компанії (необхідність публічного представлення звітів про фінансову діяльність)

4. Самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку – це:

а) економіка *в) підприємництво* *д) виробництво*
б) праця *г) конкуренція*

5. Головною мотивуючою, рушійною силою підприємництва є:

а) максимізація прибутку *г) надання послуг*
б) виробництво продукції *д) впровадження інновацій*
в) самореалізація особистості

6. Яка функція підприємництва зводиться до формування мотиваційного механізму ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень науки, техніки, управління і організації виробництва:

а) організаційна *в) стимулююча* *д) конкурентна*
б) інноваційна *г) ресурсна*

7. До недоліків одноосібного володіння, як форми підприємництва, належить:

а) необмежена відповідальність за борги
б) вихід учасника може привести до розпаду підприємства
в) можливі конфлікти власників
г) труднощі залучення додаткового капіталу
д) брак універсальних знань і навичок у власника

8. Що з нижче перерахованого притаманне такій організаційній формі підприємництва, як одноосібне володіння:

а) залучення коштів шляхом емісії акцій
б) одноосібний власник
в) об'єднання коштів партнерів згідно угодою
г) підприємець бере ризик на себе і несе особисту майнову відповідальність
д) ризики і відповідальність акціонерів обмежено пакетами акцій

9. Яка функція підприємництва передбачає поєднання ресурсів в оптимальних пропорціях, здійснення контролю за їх виконанням:

а) стимулююча *в) організаційна* *д) функція економії*
б) ресурсна *г) інноваційна*

10. Організаційна форма підприємства, власником та керівником якого є особа (сім'я), яка особисто його контролює, бере на себе підприємницький ризик, несе особисту майнову відповідальність, привласнює прибуток або зазнає збитків, іменується:

а) одноосібне володіння *б) партнерство* *г) корпорація*
в) товариство *д) монополія*

Національний університет водного господарства та природокористування

11. Підприємства, утворені на основі угоди між засновниками шляхом внесення паїв у статутний капітал, які спільно володіють майном партнерства, контролюють його діяльність, беруть на себе підприємницький ризик, несуть відповідальність і розподіляють прибутки та збитки згідно з укладеною між ними угодою – це:

а) корпорація *в) одноосібне володіння* *г) партнерство*
б) монополія *д) олігополія*

12. Форма підприємства, капітал якого утворюється на основі об'єднання капіталів фізичних і юридичних осіб шляхом емісії цінних паперів — акцій, іменується:

а) монополія *в) партнерство* *д) олігополія*
б) одноосібне володіння *г) корпорація*

13. Що з нижче перерахованого притаманне такій організаційній формі підприємництва, як корпорація:

а) залучення коштів шляхом емісії акцій
б) вищий орган управління – збори партнерів
в) об'єднання коштів партнерів згідно угодою
г) підприємець бере ризик на себе і несе особисту майнову відповідальність
д) ризики і відповідальність акціонерів обмежено пакетами акцій

14. Що з нижче перерахованого притаманне такій організаційній формі підприємництва, як партнерство:

а) співвласники – партнери, частку кожного з них визначено в угоді
б) підприємець і несе особисту майнову відповідальність
в) вищий орган управління – збори партнерів
г) об'єднання коштів партнерів згідно угодою
д) ризики і відповідальність акціонерів обмежено пакетами акцій

15. До переваг одноосібного володіння, як форми підприємництва, належить:

а) простота організації
б) труднощі залучення додаткова капіталу
в) обмежена особиста відповідальність за борги підприємства
г) колективне управління
д) повна самостійність, свобода й оперативність дій

16. Вартість, що створюється абстрактною працею найманих працівників і яка безоплатно привласнюється власником засобів виробництва є:

а) додатковою *в) споживчою* *д) змінною*
б) доданою *г) постійною*

17. Якщо підприємець інвестував у постійний капітал 500 гр. од., у змінний капітал - 200 гр. од., додаткова вартість складає 100 гр. од., то вартість створеного товару складає:

а) 800 гр. од. *б) 1000 гр. од.* *в) 600 гр. од.*

Національний університет водного господарства та природокористування

г) 300 гр. од. *д) 500 гр. од.*

18. Загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, які інвестуються у формування його активів – це:

а) капітал *в) гроші* *д) собівартість*
б) фінанси *г) витрати*

19. Додана вартість (ДВ) визначається (умовні позначення: С – постійний капітал; V – змінний капітал; m – додаткова вартість):

а) ДВ = V + C + m *в) ДВ = V + m* *д) ДВ = V - m*
б) ДВ = C + m *г) ДВ = V - C + m*

20. Процес перенесення вартості основного капіталу в міру його зносу на створювану продукцію (послуги) називається:

а) моральним зносом *г) ціноутворенням*
б) фізичним зносом *д) собівартістю*
в) амортизацією

21. Загальна вартість засобів підприємства, які належать йому на правах власності та використовуються ним для формування відповідної частини його активів, є:

а) власним капіталом *г) змінним капіталом*
б) позиковим капіталом *д) оборотним капіталом*
в) постійним капіталом

22. Частина капіталу затрачена на придбання засобів виробництва, вартість якої залишається незмінною і переноситься на створений продукт конкретною працею працівника – це:

а) змінний капітал *г) основний капітал*
б) постійний капітал *д) оборотний капітал*
в) авансований капітал

23. Загальна формула капіталу має вигляд (умовні позначення: Т - товар; Г– початково вкладені гроші; Г’ – початково вкладена сума, яка збільшена на приріст грошей):

а) Т – Г – Г’ *в) Г’–Г – Т* *д) Г’– Т – Г*
б) Г – Т – Г’ *г) Г – Г’– Т*

24. Якщо вартість товару складає 2000 гр. од., на постійний капітал припадає 1200 гр. од., на змінний капітал припадає 600 гр. од., то додана вартість складає:

а) 2000 гр. од. *в) 200 гр. од.* *д) 800 гр. од.*
б) 1800 гр. од. *г) 4000 гр. од.*

25. Якщо вартість товару складає 2000 гр. од., на постійний капітал припадає 1200 гр. од., на змінний капітал припадає 600 гр. од., то додаткова вартість складає:

а) 2000 гр. од. *в) 200 гр. од.* *д) 800 гр. од.*
б) 1800 гр. од. *г) 600 гр. од.*

Національний університет
водного господарства
та природокористування

26. Якщо підприємець інвестував у постійний капітал 800 гр. од., у змінний капітал - 200 гр. од., додаткова вартість складає 100 гр. од., то додана вартість складає:

а) 700 гр. од. *в) 600 гр. од.* *д) 500 гр. од.*
б) 1000 гр. од. *г) 300 гр. од.*

27. Частина капіталу, яка витрачається на придбання робочої сили і в процесі виробництва зростає на величину додаткової вартості – це:

а) змінний капітал *г) основний капітал*
б) постійний капітал *д) оборотний капітал*
в) авансований капітал

28. Вартість товару (W) визначається за формулою (умовні позначення: V – постійний капітал; C – змінний капітал; m – додаткова вартість):

а) $W = V + C + m$ *в)* $W = V + m$ *д)* $W = V - m$
б) $W = C + m$ *г)* $W = V - C + m$

29. Якщо підприємець інвестував у постійний капітал 1000 гр. од., у змінний капітал - 400 гр. од., додана вартість складає 600 гр. од., то додаткова вартість складає:

а) 200 гр. од. *в) 600 гр. од.* *д) 500 гр. од.*
б) 1000 гр. од. *г) 2000 гр. од.*

30. Якщо вартість товару складає 1000 гр. од., на постійний капітал припадає 600 гр. од., на додаткову вартість – 200 гр. од., то змінний капітал складає:

а) 200 гр. од. *в) 600 гр. од.* *д) 800 гр. од.*
б) 1000 гр. од. *г) 1800 гр. од.*

31. Норма додаткової вартості (m’) визначається за формулою (умовні позначення: C – постійний капітал; V– змінний капітал; m – додаткова вартість; W – вартість товару):

а) $m' = m / V$ *в)* $m' = m / W$ *д)* $m' = V / m$
б) $m' = m / C$ *г)* $m' = W / m$

32. Частина робочого дня, протягом якого працівник відтворює вартість робочої сили, називається:

а) необхідним *в) оплачуваним* *д) прибутковим*
б) додатковим *г) неоплачуваним*

33. Частина робочого часу, протягом якого працівник працює на капіталіста, створюючи додаткову вартість, іменується:

а) необхідним *в) оплачуваним* *д) прибутковим*
б) додатковим *г) неоплачуваним*

34. Основні засоби, які тривалий час (більше року) беруть участь у виробництві, не змінюють своєї натуральної форми, поступово зношуються і переносять свою вартість на створену за їх участю продукцію – це:

а) основний капітал *б) оборотний капітал* *в) постійний капітал*

Національний університет водного господарства та природокористування

г) змінний капітал *д) авансований капітал*

35. Поступова втрата основним капіталом своєї функціональної придатності в процесі використання й невикористання (під дією сил природи: сонця, вітру, вологи тощо), називається:

а) моральним зносом *в) амортизацією* *д) браком*
б) фізичним зносом *г) ремонтом*

36. Знецінення основного капіталу внаслідок появи на ринку дешевших аналогів цього капіталу або технічно більш досконалих, продуктивніших засобів, є:

а) моральним зносом *в) амортизацією* *д) браком*
б) фізичним зносом *г) ремонтом*

37. Капітал, який споживається протягом одного виробничого циклу (кругообороту капіталу), а його вартість повністю переноситься на новостворений товар, називається:

а) основним капіталом *г) змінним капіталом*
б) оборотним капіталом д) *авансованим капіталом*
в) постійним капіталом

38. Процес безперервного руху капіталу, який послідовно проходить три стадії перетворення: грошову, продуктивну та товарну, є:

а) економічним циклом *г) циклічністю капіталу*
б) кругообоpотом капіталу *д) оббігом капіталу*
в) оборотом капіталу

39. Безперервне повторення кругообороту капіталу називається:

а) економічним циклом г) *оббігом капіталу*
б) оборотом капіталу д) *циркуляцією капіталу*
в) циклічністю капіталу

Типові задачі:

1. Капітал підприємця складає 120 тис. грошових одиниць, з яких на постійний капітал припадає 80 тис. грошових одиниць. На кінець року капіталіст привласнив 60 тис. грошових одиниць додаткової вартості. Визначте річну вартість продукції, норму додаткової вартості та додану вартість на підприємстві.

2. Підприємець інвестував у постійний капітал 1500 гр. од., у змінний капітал - 800 гр. од., додана вартість складає 1500 гр. од. Яка додаткова вартість створюється на підприємстві?

3. Вартість товару складає 2500 гр. од., на постійний капітал припадає 1200 гр. од., на додаткову вартість – 400 гр. од. Який змінний капітал підприємства?

4. Вартість товару складає 2000 гр. од., на постійний капітал припадає 1200 гр. од., на змінний капітал припадає 800 гр. од. Яка додана вартість створюється?

Національний університет водного господарства та природокористування

5. Вартість товару складає 3500 гр. од., на постійний капітал припадає 1800 гр. од., на змінний капітал припадає 900 гр. од. Яка додаткова вартість створюється?

6. Тривалість робочого дня становить 10 годин, при цьому додатковий робочий час на одну годину більший за необхідний робочий час. За одну годину працівник створює додану вартість, що дорівнює 100 грн. Визначте норму додаткової вартості та денну ставку зарплати.

ТЕМА 8.ВИТРАТИ ТА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

Загальна характеристика витрат. Поняття витрат та їх класифікація. Класифікація доходів підприємства. Суть прибутку (збитку) в підприємництві.Норма прибутку і рентабельність.Фактори максимізації прибутку.

Питання для самоперевірки:

1. Що таке витрати?
2. Як прийнято класифікувати витрати?
3. Що таке дохід? Які види доходів прийнято виділяти в підприємництві?
4. Що таке прибуток (збиток)? Чим дохід відрізняється від прибутку?
5. Як розрахувати норму прибутку та рентабельність?
6. Перерахуйте основні фактори максимізації прибутку.

Тести для самоконтролю:

1. Витрати, які безпосередньо пов’язані з виробничим (технологічним) процесом виготовлення продукції (виконання робіт чи надання послуг) є:

а) виробничими (основними) *г) умовно-змінними*
б) позавиробничими (накладними) *д) непрямими*
в) умовно-постійними

2. Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати, є:

а) прибутком *в) рентабельністю* *д) виручкою*
б) збитком *г) собівартістю*

3. Перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати, є:

а) прибутком *в) збитком* *д) виручкою*
б) собівартістю *г) рентабельністю*

4. Витрати, які безпосередньо не пов’язані з процесом виробництва, а пов’язані з управлінням та обслуговуванням виробництва і збутом продукції, є:

а) умовно-постійними *г) умовно-змінними*
б) виробничими (основними) *д) прямими*
в) позавиробничими (накладними)

5. Витрати, які не можна прямо віднести на конкретні вироби на підставі

техніко-економічних розрахунків, є:

а) прямими *г) непрямими*
б) умовно-змінними *д) накладними (позавиробничими)*
в) умовно-постійними

6. Певна кількість грошових коштів та інших благ, які отримані фірмою за певний період часу в результаті її господарської діяльності, – це:

а) дохід *в) витрати* *д) рентабельність*
б) прибуток *г) собівартість*

7. Витрати на утримання офісних будівель, заробітну плату адміністративно-управлінського персоналу, рекламу та збут продукції є:

а) виробничими (основними) *г) прямими*
б) позавиробничими (накладними) *д) прогресивними*
в) умовно-змінними

8. Грошове вираження використаних виробничих ресурсів для виробництва і реалізації продукції – це:

а) витрати *в) прибуток* *д) рентабельність*
б) доходи *г) капітал*

9. Виражені в грошовій формі витрати підприємства на виробництво та реалізацію продукції називаються:

а) собівартістю *в) авансованим* *г) доходами*
б) прибутком *капіталом* *д) рентабельністю*

10. За залежністю від обсягів виробництва витрати прийнято поділяти на:

а) прямі *г) умовно-постійні*
б) непрямі *д) накладні (позавиробничі)*
в) умовно-змінні

11. За способом віднесення на собівартість одиниці продукції витрати прийнято поділяти на:

а) прямі *г) непрямі*
б) умовно-змінні *д) накладні (позавиробничі)*
в) умовно-постійні

12. Які з нижче перерахованих витрат є умовно-змінними:

а) витрати на закупівлю сировини *б) витрати на паливо та енергію*
в) витрати на утримання будівель і споруд (комунальні платежі)
г) орендна плата за будівлі
д) заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу

13. Зменшення середніх витрат при збільшенні обсягів виробництва (до певної межі) іменується:

а) позитивним ефектом масштабу *г) ефектом прибутковості*
б) негативним ефектом масштабу *д) позитивним ефектом корисності*
в) ефектом еластичності

14. Тенденція до зростання середніх витрат з певного моменту подальшого збільшення масштабів виробництва описується:

Національний університет
водного господарства
та природокористування

а) позитивним ефектом масштабу
б) негативним ефектом масштабу
в) ефектом еластичності
г) ефектом прибутковості
д) негативним ефектом корисності

15. Витрати, величина яких не залежить від зміни обсягів виробництва продукції, є:

а) основними (виробничими)
б) умовно-змінними
в) умовно-постійними
г) непрямими
д) накладними (позавиробничими)

16. Витрати, величина яких прямо залежить від обсягів виробництва продукції, є:

а) основними (виробничими)
б) умовно-змінними
в) умовно-постійними
г) непрямими
д) накладними (позавиробничими)

17. Витрати, які пов'язані безпосередньо з виробництвом і можуть бути віднесені на конкретний виріб на підставі техніко-економічних розрахунків, є:

а) прямими
б) умовно-змінними
в) умовно-постійними
г) непрямими
д) накладними (позавиробничими)

Національний університет
водного господарства
та природокористування

18. Норма прибутку (Нп) розраховується за формулою:

а) Нп = Прибуток / Витрати (собівартість)
б) Нп = Прибуток / Авансований капітал
в) Нп = Прибуток / Дохід
г) Нп = Авансований капітал / Прибуток
д) Нп = Витрати (собівартість) / Прибуток

19. У поточному періоді підприємство отримало дохід в сумі 1250 тис. грн. (в тому числі непрямі податки – 250 тис. грн.). Витрати у цьому ж періоді склали 750 тис. грн. Який прибуток (П) та рентабельність (Р) підприємства?

а) П = 350 тис. грн.; Р = 48,3%
б) П = 200 тис. грн.; Р = 26,7%
в) П = 500 тис. грн.; Р = 40,0%
г) П = 1000 тис. грн.; Р = 80%
д) П = 250 тис. грн.; Р = 33,3%

20. Валовий прибуток – збиток (П/З) розраховується як:

а) П/З = Загальні витрати (собівартість) + Непрямі податки
б) П/З = Загальні витрати (собівартість) + Чистий дохід
в) П/З= Чистий дохід – Непрямі податки
г) П/З= Загальні витрати (собівартість) – Чистий дохід
д) П/З= Чистий дохід – Загальні витрати (собівартість)

Завдання для обговорення:

Ідентифікуйте приналежність нижче вказаних витрат до конкретного виду витрат (табл.).

Національний університет водного господарства та природокористування

Витрати	По відношенню до виробничого процесу		По відношенню до обсягів виробництва		За способом віднесення на одиницю продукції	
	основні (виробничі)	накладні (позавиробничі)	умовно-постійні (фіксовані)	умовно-змінні	прямі	непрямі
Купівля палива для виробництва продукції						
Оплата комунальних послуг утримання цехових будівель)						
Придбання запасних частин для автомобілів						
Оплата праці основних робітників						
Орендна плата за офісні приміщення						
Оплата праці адміністративно-управлінського персоналу						
Купівля устаткування						
Витрати на рекламу						
Оплата електроенергії для виробництва						
Купівля матеріалів для виробництва						
Знос цехових будівель						
Витрати на службові відрядження та професійне навчання працівників						
Купівля комплектуючих						
Витрати на збут продукції						

Національний університет водного господарства та природокористування

Типові задачі:

1. Основний капітал підприємства становить 60 тис. дол., строк його придатності 10 років. Оборотний капітал становить 40 тис. дол., змінний – 10 тис. дол. Норма додаткової вартості (ступінь експлуатації) складає 150%. Визначте: норму прибутку; річні витрати та рентабельність підприємства.

2. Визначте прибуток (збиток) підприємства у поточному періоді, якщо:

- дохід підприємства складає 10450 тис. грн.;
- виробнича собівартість всього обсягу продукції складає 8500 тис. грн.;
- позавиробничі (накладні витрати) складають 1200 тис. грн.

3. Визначте прибуток (збиток) та рентабельність підприємства у поточному періоді, якщо:

- дохід підприємства складає 450 тис. грн.;
- повна собівартість одиниці продукції складає 256,3 грн./одиницю;
- обсяг виробництва складає 1360 од.

4. Обґрунтуйте оптимальний обсяг виробництва відповідно до ефекту масштабу за критерієм мінімізації середніх витрат на одиницю продукції (табл.).

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Обсяг виробництва, од.	Умовно-постійні витрати, тис. грн.	Умовно-змінні витрати, тис. грн.
150	450	650
160	450	700
170	450	720
180	450	750
190	450	780
200	450	860
210	450	940

ТЕМА 9.ВИТРАТИ ТА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

Робоча сила як товар. Властивості товару робоча сила. Персонал. Категорії персоналу. Заробітна плата: суть, форми, системи. Номінальна та реальна заробітна плата.

Питання для самоперевірки:

1. В чому сутність робочої сили? Які властивості робочої сили як товару?
2. Що таке персонал? Які категорії персоналу виділяти?
3. Що таке заробітна плата?
4. Які основні форми оплати праці прийнято виділяти?
5. Чим відрізняється номінальна та реальна заробітна плата?

Тести для самоконтролю:

1. Здатність людини до праці, сукупність здібностей, що людина використовує у своїй діяльності – це:

а) *праця* в) *робоча сила* д) *кваліфікація*
б) *капітал* г) *персонал*

2. Для такого особливого ресурсу як робоча сила характерними є наступні аспекти:

а) кількісна та якісна індивідуальність
б) при купівлі не відчужується від власника
в) відносини купівлі продажу є моментними
г) не відновлюється в процесі життєдіяльності
д) суспільною формою оцінки є заробітна плата

3. Колектив працівників певної організації (підприємства, його підрозділу), об’єднаних для спільної діяльності, кожний з яких є особистістю з притаманними йому трудовими якостями (можливостями) і персональними потребами, іменується:

а) робочою силою *в) працею* *д) капіталом*
б) персоналом *г) населенням*

4. Працівники, які зайняті в не основній діяльності підприємства (їдальня, гуртожиток, база відпочинку, які містяться на балансі підприємства), є:

а) службовцями *б) спеціалістами*
в) допоміжними робітниками

Національний університет водного господарства та природокористування

г) непромислово-виробничим персоналом
д) адміністративно-управлінським персоналом

5. Робітники, діяльність яких спрямована на забезпечення безперебійності та обслуговування основного виробництва, є:
а) допоміжними робітниками
б) непромислово-виробничим персоналом
в) службовцями *г) спеціалістами* *д) керівниками*

6. Робітники, які безпосередньо беруть участь у виробництві основної продукції, наданні послуг, є:
а) допоміжними робітниками
б) непромислово-виробничим персоналом
в) основними робітниками
г) службовцями *д) керівниками*

7. Працівники, що займаються інженерно-технічними, економічними та іншими роботами щодо створення і впровадження у виробництво нових знань у формі теоретичних та прикладних розробок, є:
а) службовцями *г) основними робітниками*
б) допоміжними робітниками *д) керівниками*
в) спеціалістами (фахівцями)

8. Працівники, які здійснюють загальногосподарське обслуговування, підготовку та оформлення документації, виконують суто технічну роботу, є:
а) допоміжними робітниками *г) службовцями*
б) спеціалістами (фахівцями) *д) керівниками*
в) основними робітниками

9. Винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу – це:
а) витрати *в) заробітна плата* *д) ціна*
б) дохід *г) собівартість*

10. Заробітна плата, яка виплачується працівникові за відпрацьований час (годину, робочий день, тиждень), є:
а) погодинною *в) відрядною* *д) безтарифною*
б) нарахованою *г) гнучкою*

11. Розмір оплати праці за одиницю відпрацьованого часу (як правило, годину) – це:
а) тарифна ставка *в) ціна* *д) собівартість*
б) розцінка *г) тариф*

12. Заробітна плата, яка виплачується за обсяг виконаної роботи (виробленої продукції, наданих послуг), відповідає такій формі оплати праці:
а) погодинна *в) безтарифна* *д) контрактна*
б) гнучка *г) відрядна*

Національний університет водного господарства та природокористування

13. Розмір відрядної заробітної (ЗПвідр) плати визначається як (умовні позначення: Ст – тарифна ставка; Рч – відпрацьований робочий час; Q – обсяг виробництва; Р – розцінка):

*а) ЗПвідр = Q*Р* *в) ЗПвідр = Рч*Р* *д) ЗПвідр = Q*Р*Ст*
*б) ЗПвідр = Q*Ст* *г) ЗПвідр = Рч*Ст*

14. Розмір почасової заробітної (ЗППоч) плати визначається як (умовні позначення: Ст – тарифна ставка; Рч – відпрацьований робочий час; Q – обсяг виробництва; Р – розцінка):

*а) ЗППоч = Q*Р* *в) ЗППоч = Рч*Р* *д) ЗППоч = Q*Р*Ст*
*б) ЗППоч = Q*Ст* *г) ЗППоч = Рч*Ст*

15. Розмір заробітної плати за одиницю доброякісної продукції – це:

а) тарифна ставка *б) розцінка* *г) тариф*
в) ціна *д) собівартість*

16. Система оплати праці, за якої певна частина заробітної плати є визначеною у формі тарифної ставки, а інша є змінною та залежить від показників діяльності (% від доходу, прибутку), є:

а) погодинною *в) відрядною* *д) безтарифною*
б) нарахованою *г) гнучкою*

17. Система оплати праці, при якій заробіток працівника або групи працівників ставиться в повну залежність від кінцевих результатів роботи (% від доходу, прибутку), є:

а) погодинною *в) відрядною* *д) безтарифною*
б) нарахованою *г) гнучкою*

18. Нарахована сума грошей, яку отримує найманий працівник як винагороду за свою працю, є:

а) тарифною ставкою *б) розцінкою*
в) номінальною заробітною платою
г) реальною заробітною платою *д) відрядною заробітною платою*

19. Кількість товарів і послуг, яку можна придбати за отриману заробітну плату за існуючого рівня цін – це:

а) номінальна заробітна плата *г) розцінка*
б) реальна заробітна плата *д) відрядна заробітна плата*
в) тарифна ставка

20. Між номінальною (ЗПн) та реальною заробітною платою (ЗПр) існує такий зв'язок:

а) ЗПр = 100% - ЗПн *г) ЗПр = Індекс споживчих цін / ЗПн*
б) ЗПр=ЗПн / Індекс споживчих цін *д) ЗПр = ЗПн + Індекс споживчих цін*
в) ЗПр = ЗПн - Індекс споживчих цін

Типові задачі:

1. Виберіть необхідні дані з нижче наведеної таблиці та розрахуйте розмір почасової заробітної плати працівника:

Національний університет водного господарства та природокористування

Показник	Значення
Кількість відпрацьованих годин за місяць	168
Розцінка, грн./од.	45,6
Обсяг виготовленої продукції, од.	98
Тарифна ставка, грн./год.	30,2

2. Виберіть необхідні дані з нижче наведеної таблиці та розрахуйте розмір відрядної заробітної плати працівника:

Показник	Значення
Кількість відпрацьованих годин за місяць	160
Розцінка, грн./од.	354,1
Обсяг виготовленої продукції, од.	24
Тарифна ставка, грн./год.	48,75

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

ТЕМА 10.СУСПІЛЬНЕ ВІДТВОРЕННЯ

Зміст суспільного відтворення і сукупний суспільний продукт. Національний дохід та його роль в суспільному відтворенні. Розподіл та перерозподіл національного доходу. Національне багатство та його структура.

Питання для самоперевірки:

1. В чому сутність суспільного відтворення?
2. В чому особливість простого, розширеного та звуженого відтворення?
3. Які показники застосовуються для вимірювання суспільного продукту?
4. Що таке національний дохід? Між ким він розподіляється?
5. В чому сутність національного багатства?

Тести для самоконтролю:

1. Постійне і безперервне повторення та відновлення суспільного виробництва називається:

а) суспільним відтворенням
б) кругооборотом капіталу
в) оборотом капіталу
г) економічним циклом
д) економікою

2. Поновлення виробництва у незмінних обсягах передбачає:

а) просте суспільне відтворення
б) звужене суспільне відтворення
в) розширене суспільне відтворення
г) економічне зростання
д) економічна криза

3. Виробництво, яке в кожному наступному періоді відновлюється у зростаючих масштабах, є характерним для:

а) простого суспільного відтворення
б) звуженого суспільного відтворення
в) розширеного суспільного відтворення

Національний університет
водного господарства
та природокористування

г) економічного циклу *д) економічної кризи*

4. Розширене суспільне відтворення, що здійснюється через залучення до процесу виробництва додаткових факторів переважно на незмінній технологічній основі, є:

а) екстенсивним *в) звуженим* *д) циклічним*
б) інтенсивним *г) простим*

5. Розширене суспільне відтворення, що відбувається шляхом застосування прогресивних технологій, підвищення кваліфікації робочої сили, впровадження передових методів організації виробництва, є:

а) екстенсивним *в) звуженим* *д) циклічним*
б) інтенсивним *г) простим*

6. Відтворення, що характеризується повторенням суспільного виробництва в обсягах, що є меншими, ніж у попередньому періоді, є:

а) екстенсивним *в) звуженим* *д) циклічним*
б) інтенсивним *г) простим*

7. Процес суспільного відтворення включає такі стадії:

а) виробництво → обмін → споживання → розподіл
б) обмін → виробництво → споживання → розподіл
в) виробництво → споживання → обмін → розподіл
г) виробництво → розподіл → обмін → споживання
д) виробництво → споживання → розподіл → обмін

Національний університет
водного господарства
та природокористування

8. Використання створених благ для задоволення потреб суспільства передбачає така стадія суспільного відтворення як:

а) виробництво *в) розподіл* *д) інвестування*
б) обмін *г) споживання*

9. Сукупну вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді на території країни, незалежно від національної належності підприємств – це:

а) валовий внутрішній продукт *г) експорт*
б) валовий національний продукт *д) імпорт*
в) національний дохід

10. Економічні одиниці (підприємства, домашні господарства) незалежно від їх національної приналежності та громадянства, які мають центр економічного інтересу на економічній території даної країни (займаються виробничою діяльністю або проживають в країні не менше року), є:

а) резидентами *в) акціонерами* *д) споживачами*
б) нерезидентами *г) інвесторами*

11. Що з нижче перерахованого буде вважатися проміжним продуктом при пошитті одягу (може бути кілька правильних відповідей):

а) вартість тканини *б) вартість закрійних послуг*
в) вартість комплектуючих (ґудзики, замки)
г) вартість вишивки (передбачена дизайном одягу)

Національний університет водного господарства та природокористування

д) вартість ниток

12. ВВП, обчислений у поточних ринкових, або фактичних, цінах є:

а) номінальним *в) проміжним* д) *колегіальним*
б) реальним *г) порівняльним*

13. Реальний ВВП визначається за формулою:

а) Реальний ВВП = Номінальний ВВП/Індекс споживчих цін
б) Реальний ВВП = Індекс споживчих цін/ Номінальний ВВП
в) Реальний ВВП = Номінальний ВВП - Індекс споживчих цін
г) Реальний ВВП = 100% - Номінальний ВВП/Індекс споживчих цін
д) Реальний ВВП = Індекс споживчих цін – Номінальний ВВП

15. Сукупну вартість кінцевих товарів і послуг, створених за певний період вітчизняними підприємствами в певній країні та за її межами відображає:

а) валовий внутрішній продукт *г) валовий національний продукт*
б) національний дохід *д) імпорт*
в) експорт

16. Чистий внутрішній продукт (ЧВП) визначається за формулою:

а) ЧВП = Амортизаційні відрахування + Проміжне споживання
б) ЧВП = ВВП + Амортизаційні відрахування
в) ЧВП = ВВП – Амортизаційні відрахування
г) ЧВП = ВВП – Амортизаційні відрахування – Проміжне споживання
д) ЧВП = ВВП – Проміжне споживання

17. Сукупність усіх доходів, отриманих власниками факторів виробництва (праці, капіталу, землі підприємницького хисту) від використання національних економічних ресурсів як усередині країни, так і за її межами – це:

а) валовий внутрішній продукт *г) національне багатство*
б) валовий національний продукт *д) чистий внутрішній продукт*
в) національний дохід

18. Національний дохід (НД) визначається за формулою (може бути кілька правильних відповідей):

а) НД = Чистий внутрішній продукт – Непрямі податки
б) НД = ВВП – Амортизаційні відрахування – Непрямі податки
в) НД = Чистий внутрішній продукт + Непрямі податки + Амортизаційні відрахування
г) НД = ВВП - Чистий внутрішній продукт – Непрямі податки
д) НД = ВВП – Непрямі податки

19. Сукупність матеріальних благ, нагромаджених суспільством за всю його історію – це:

а) валовий внутрішній продукт *д) чистий внутрішній продукт*
б) валовий національний продукт
в) національний дохід
г) національне багатство

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Типові задачі:

1. Населення умовної країни складає 100 млн. осіб, реальний ВВП – 20 млрд. гр. од. За рік реальний ВВП зріс на 8%, а кількість населення – 1,25 рази. Як змінився ВВП на душу населення?

2. Номінальний ВВП умовної держави у поточному році склав 120 млрд. дол., приріст індексу споживчих цін – 8,5%. Який реальний ВВП?

ТЕМА 11. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ЦИКЛІЧНИЙ ХАРАКТЕР СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ

Зміст і типи економічного зростання. Нагромадження та інвестиції, їх роль в економічному зростанні. Фактори економічного зростання. Вплив НТР на економічний розвиток. Теорії і моделі економічного зростання.

Економічні цикли: сутність, види. Фази економічних циклів. Економічні кризи.

Питання для самоперевірки:

1. В чому сутність економічного зростання?
2. Які фактори економічного зростання ви знаєте?
3. Що таке економічний цикл? Які його основні фази?
4. В чому проявляється економічна криза?

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Тести для самоконтролю:

1. Такий стан (форма) розвитку економіки, для якого характерним є стійке збільшення обсягів національного виробництва, зайнятості та підвищення на цій основі загального добробуту, називається:

а) економічним зростанням
б) звуженим відтворенням
в) суспільним відтворенням
г) простим відтворенням
д) економічною кризою

2. Якщо реальний ВВП у попередньому році складав 18560 млн. гр. од., у звітному – 19500 млн. гр. од., то темп приросту реального ВВП складає:

а) 5,1% *в) 105,1%* *д) -5,1%*
б) 940 млн. гр. од. *г) -940 млн. гр. од.*

3. Якщо реальний ВВП у попередньому році складав 2405 млрд. гр. од., у звітному – 2300 млрд. гр. од., то темп росту реального ВВП складає:

а) 95,6% *в) 105 млрд. гр. од.* *од.*
б) 104,6% *г) -105 млрд. гр.* *д) 106,8%*

4. Якщо реальний ВВП у попередньому році складав 356,9 млрд. гр. од., у звітному – 325,6 млрд. гр. од., то темп приросту реального ВВП складає:

а) -8,8% (відповідає розширеному відтворенню)

Національний університет водного господарства та природокористування

б) +8,8% (відповідає звуженому відтворенню)
в) +8,8% (відповідає розширеному відтворенню)
г) -8,8% (відповідає звуженому відтворенню)
д) 108,8% (відповідає простому відтворенню)

5. Економічне зростання, щодосягається головним чином за рахунок підвищення продуктивності праці на основі досягнень науково-технічного прогресу та поліпшення організації виробництва, є:

а) інтенсивним
б) екстенсивним
в) циклічним
г) простим
д) звуженим

6. До позитивних наслідків економічного зростання належить (може бути кілька правильних відповідей):

а) збільшення вільного часу
б) збільшення рівня життя (добробуту) населення
в) забруднення довкілля
г) виснаження родовищ корисних копалин
д) перенаселення великих міст (концентрується більшість підприємств)

7. До негативних наслідків економічного зростання належить:

а) збільшення рівня зайнятості населення
б) збільшення рівня життя (добробуту) населення
в) забруднення довкілля
г) виснаження родовищ корисних копалин
д) зростання нервово-психічних захворювань

Національний університет водного господарства та природокористування

8. Постійна і послідовна повторюваність таких стадій у розвитку економіки як кризовий спад, депресія, пожвавлення, бум (піднесення), є:

а) економічною кризою
б) економічним (діловим) циклом
в) кругообігом капіталу
г) оборотом капіталу
д) суспільним відтворенням

9. Для такої стадії економічного циклу як кризовий спад характерно (може бути кілька правильних відповідей):

а) скорочення обсягу національного виробництва
б) масове банкрутство підприємств
в) збільшення зайнятості, а відповідно, доходів населення
г) зростання обсягу виробництва
д) спад виробництва досягає найнижчого рівня (дна) і деякий час застоюється на ньому

10. Для такої стадії економічного циклу як депресія характерно:

а) скорочення обсягу національного виробництва
б) ажіотаж (спекулятивна гарячка) на фондових біржах
в) збільшення зайнятості, а відповідно, доходів населення
г) зростання обсягу виробництва

Національний університет водного господарства та природокористування

д) спад виробництва досягає найнижчого рівня (дна) і деякий час застоюється на ньому

11. Для такої стадії економічного циклу як зростання характерно:

а) збільшення зайнятості, а відповідно, доходів та попиту
б) зростання безробіття, особливо молодіжного
в) падіння рівня добробуту населення і попиту
г) зростання обсягу виробництва
д) *наближення до стану повної зайнятості обмежених ресурсів, унаслідок чого економіка "перегрівається"*

12. Для такої стадії економічного циклу як піднесення (бум) характерно:

а) наближення до стану повної зайнятості обмежених ресурсів, унаслідок чого економіка "перегрівається
б) ажіотаж (спекулятивна гарячка) на фондових біржах
в) збільшення зайнятості, а відповідно, доходів населення
г) зростання обсягу виробництва
д) масове банкрутство підприємств

13. Стадії (фази) економічного циклу змінюються в такому порядку:

а) кризовий спад → зростання → піднесення (бум) → депресія
б) депресія → кризовий спад → зростання → піднесення (бум)
в) депресія → кризовий спад → піднесення (бум) → зростання
г) кризовий спад → зростання → депресія → піднесення (бум)
д) кризовий спад → депресія → зростання → піднесення (бум)

14. Різке погіршення економічного стану країни, що виявляється в значному спаді виробництва, порушенні виробничих зв'язків, що склалися, банкрутстві підприємств, зростанні безробіття, в зниженні життєвого рівня, добробуту населення – це:

а) економічне зростання
б) економічний цикл
в) економічна криза
г) екстенсивне відтворення
д) розширене відтворення

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К, 2009.- 277с.
2. Економічнатеорія: Підручник / За ред. В.М. Тарасевича. – К., 2006.
3. Козака Ю.Г. Основи економічної теорії. Навч. посіб./ За ред. Козака Ю.Г., Шаповал С.С. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 264 с.
4. Мочерний С . В . Основи економічної теорії: навч. посіб. – К.: Академія, 2006. – 504 с.
5. Основи економіки: Навч. посібник / О.О.Беляєв, А.С.Бебело, В.М. Сукноваленко та ін. – К.: КНЕУ, 2006.- 356с.

Національний університет водного господарства та природокористування

6. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2008. – 448 с.
7. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. редакцією Ю.В. Ніколенка. – Київ, 2003. – 350с.

Допоміжна

8. Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Сучасна економіка: Навч. посібник. – К., 2005. – 450с.
9. Воробйов Є.М. та ін. Економічна теорія: Посібник вищої школи / Під заг. ред. Є.М.Воробйова. – Харків; Київ, 2001
10. Злупко, С. М. Історія економічної теорії: підручник / С. М. Злупко. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : Знання, 2005. – 719 с.
11. Мазур О.Є. Основи економіки. Теорія і практикум: навчальний посібник / О.Є.Мазур. – К.: Лібра, 2008. – 208 с.
12. Тлумачний словник економіста / ред. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2008. – 264 с.

Електронний репозиторій НУВГП

13. Гронтковська Г. Е. Економічна теорія : навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Г. Е. Гронтковська, А. Ф. Косік, О. І. Ряба. – Рівне : НУВГП, 2010.– 369 с./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ep3.nuwm.edu.ua/2060/

Національний університет водного господарства та природокористування

Інформаційні ресурси

1. Кабінет Міністрів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/
2. Законодавство України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.kiev.ua/
3. Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/
4. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/
5. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6)/[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.libr.rv.ua/
6. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cbs.rv.ua/
7. Цифровий репозиторій ХНУГХ ім. А.Н. Бекетова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/
8. Цифровий репозиторій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/568
1. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka http://nuwm.edu.ua/MySql/page_lib.php